

Den økonomiske situasjonen

Knut Thonstad, Samfunnspolitisk avdeling i LO,
LO i Oslo
31. mars 2009

En dobbel internasjonal økonomisk krise

-En finanskriser som oppsto i USA

Spredd gjennom det globale finanssystemet.

Pengemarkedene sluttet å fungere og ga kredittskvis.

-En boble i eiendomspriser

Eksportoverskudd fra Kina og andre asiatiske land ga billig kapital, lave langsiktige renter. Lav prisvekst pga billig import fra Kina ga lave styringsrenter. Lave renter ga høye eiendomspriser i mange land samtidig. Kraftig prisfall på eiendommer og aksjer.

-Alle land rammet samtidig. Finanskriser og fall i eiendomspriser gir kraftig internasjonal nedgang.

Finanskrisen oppsto i USA -mangel på regulering

Deler av boliglånsmarkedet ikke ordentlig regulert. Utlån til personer **uten betalingsevne**, men mot eiendomsverdi. Da boligpriser begynte å falle raknet det.

Pakking av lån sammen ga tap av kontroll med usikkerhet. Produktene spredt i finanssystemet.

AIG forsikret slike produkter, uten å forsikre seg selv. AIG har fått 170 mrd USD av staten.

Investeringsbanker hadde bare krav til 3 pst. egenkapital. Alt for lite i forhold til risiko de tok.

Banker med **mye finansiering i pengemarkedet sårbare.**

Lehman Brothers gikk overende i september. Pengemarkedet ble da bunnfrossent.

Omgåelse av nasjonale reguleringer.

Urealistisk rating fra byråene, finansiert av klientene.

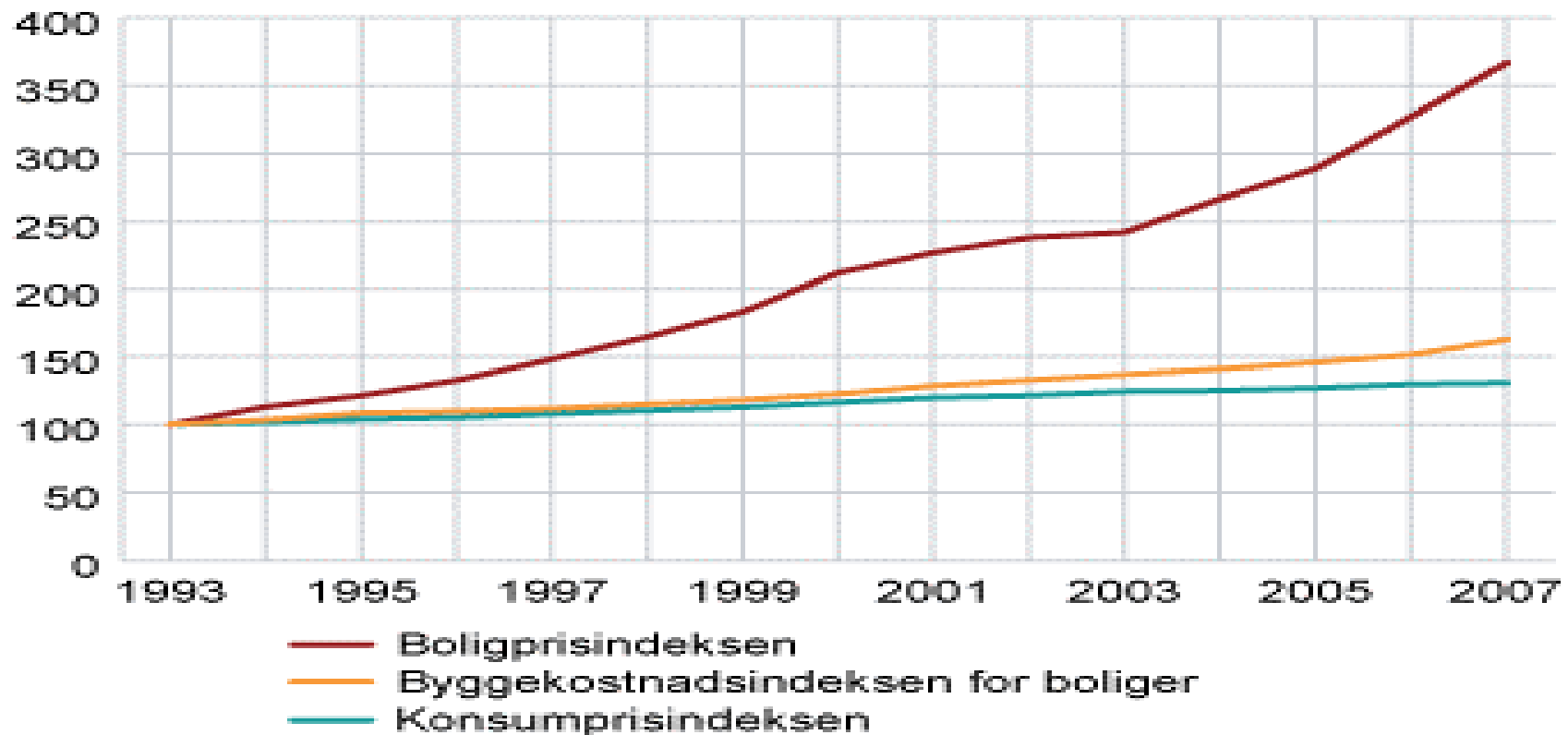
Belønningssystemer belønnet det å ta risiko.

Regnskapsregler gjør at eiendomspriser slår rett inn i **egenkapitalen** i bankene, stimulerer utlån når priser øker, motsatt når priser faller. Bidrar nå til **kredittskvis**.

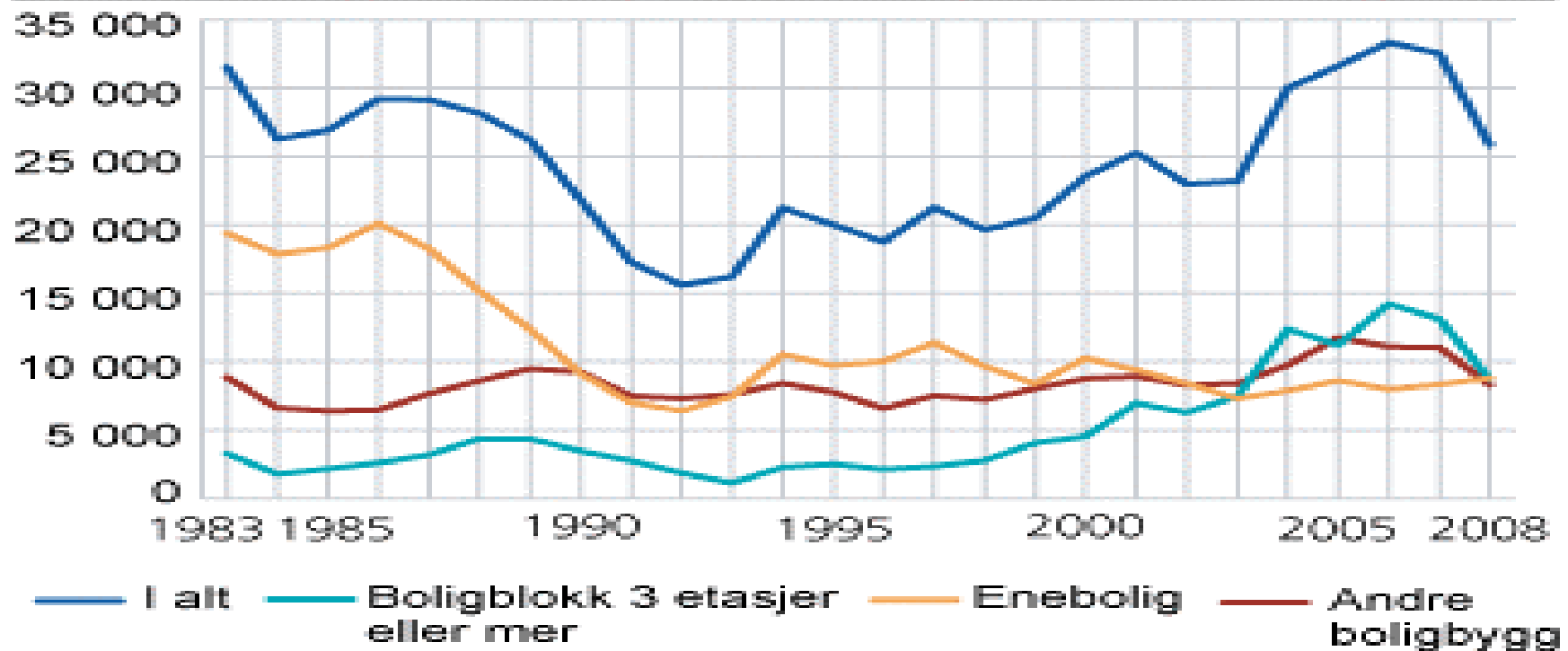
Kraftig økning i norske boligpriser siden tidlig 1990-tall

Boligpriser, byggekostnader og konsumpriser. Indekser. 1993=100

Bygging av boliger

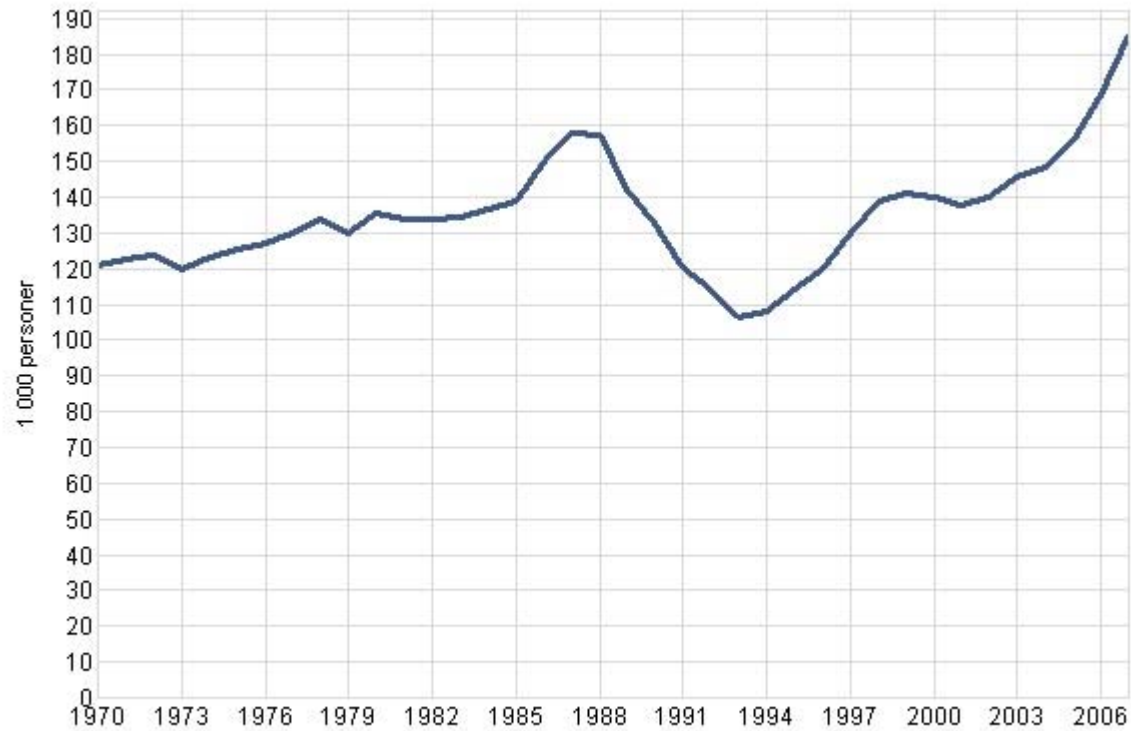
Igangsatte boliger, etter bygningstype¹. 1983-2008

¹ Det er brudd i statistikken fra 2000. For sammenligningens skyld er studentboliger lagt til boligblokker med 3 etasjer eller mer, mens øvrige bofelleskapsboliger er plassert under andre boligbygg.

Sysseisseting i bygg- og anlegg i Norge

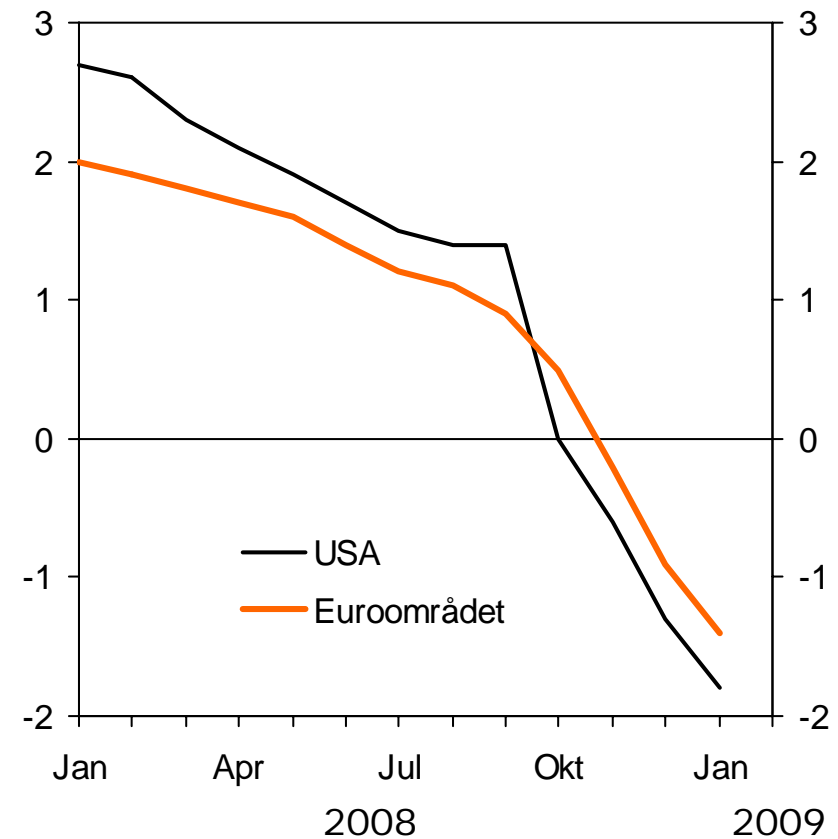
Kilde: Statistisk sentralbyrå

Svekkede vekstutsikter internasjonalt

- Tiltakspakker og lavere renter bidrar til å dempe nedgangen, likevel kan 2009 bli det svakeste året i industrilandene siden andre verdenskrig
- Nedgangen internasjonalt rammer også norsk økonomi
- **Kombinasjonen av nedgang i bygg og anlegg, internasjonal nedgang og fortsatt finanskriser gjør situasjonen komplisert.**

Consensusanslag for BNP-vekst i 2009 gitt på ulike tidspunkt. Prosent

Kraftig fall i industriproduksjon

-Endring fra samme måned året før, prosent

- Kina 5,7 (des.08)
- Norge -1,3 (des.08)
- Tyskland -6,9 (nov.08)
- USA -9,9 (des.08)
- Frankrike -11,9 (des.08)
- Sverige -12,5 (nov.08)
- Storbritannia -14,2 (nov.08)
- Japan -20,7 (des.08)

Kilde: Finansdepartementet

Norge har et godt utgangspunkt

Hatt høy økonomisk vekst og har lav ledighet.

Har relativt god regulering av finansmarkedet.

Forsiktig budsjettpolitikk, handlingsregelen, har gitt reserver å bruke.

Stor offentlig sektor og gode sosiale ordninger demper krisa.

Trepartssamarbeid letter fornuftige politiske kriseløsninger

Kollektiv fornuft i lønnsdannelsen

Hva har regjeringen gjort?

2008

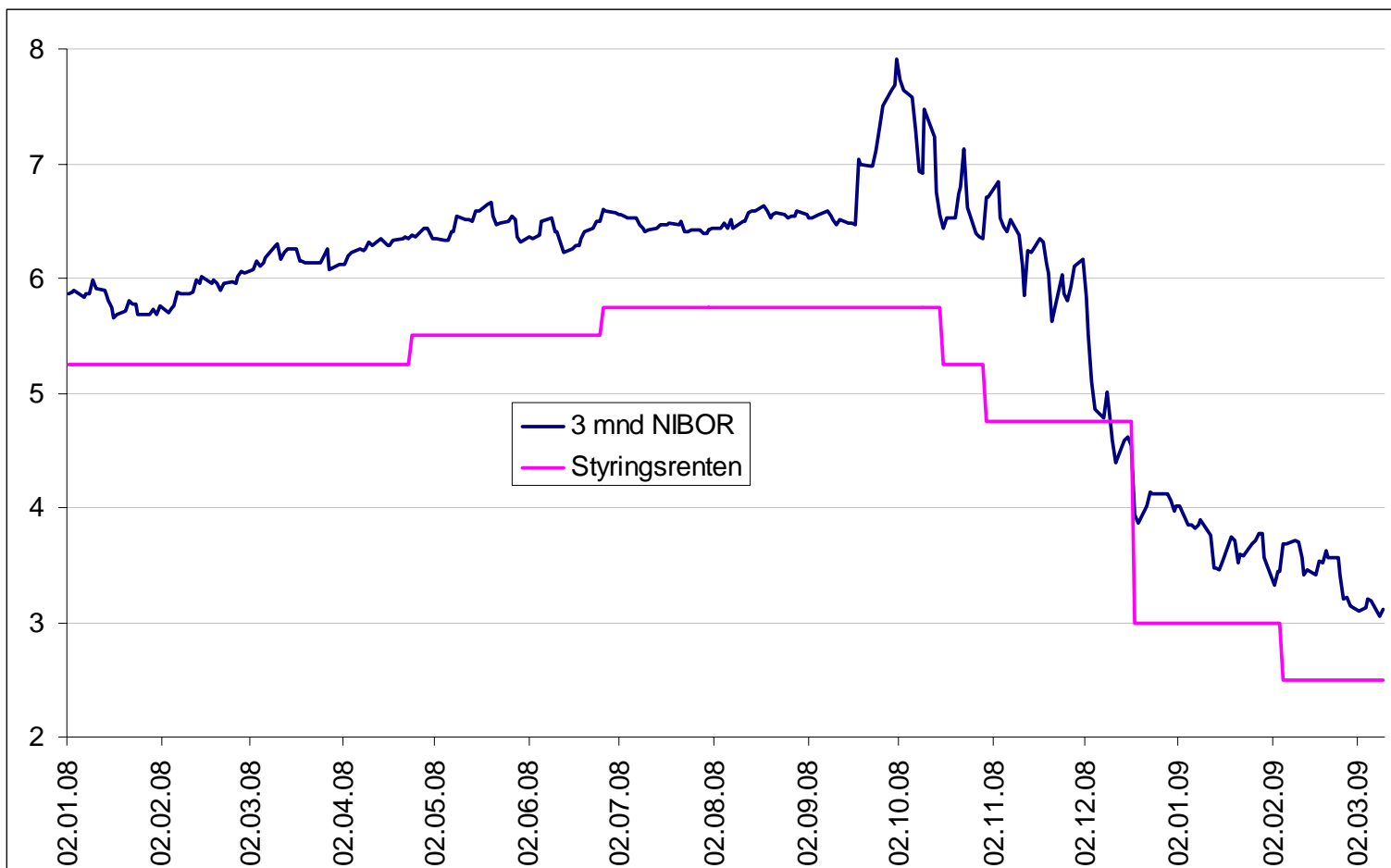
- 7. okt – Regjeringen legger fram et ekspansivt budsjett for 2009
- 12. okt – Bytteordning for inntil 350 mrd. kroner for å bedre bankenes tilgang på langsiktig finansiering
- 15. okt – Renten settes ned med 0,5 prosentpoeng
- 29. okt – Renten settes ned med 0,5 prosentpoeng
- 21. nov – Egenkapitalen i Kommunalbanken økes med 300 mill. kroner
- 23. nov – Den alminnelige garantiordningen i GIEK økes med 60 mrd. kroner, ordningen med byggelånsgaranti for skip med 3 mrd. kroner og Innovasjon Norges låneramme med 1 mrd. kroner
- 27. nov – Statlig lån til Eksportfinans (50 mrd. kroner i 2009 og 2010)
- 17. des – Renten settes ned med 1,75 prosentpoeng

2009

- 26. jan – Tiltakspakke for arbeid
- 4. feb - Renten settes ned med 0,5 prosentpoeng til 2,5 prosent
- 9. feb – Statens finansfond (50 mrd) og Statens obligasjonsfond (50 mrd)
- 25. mar - Renten settes ned med 0,5 prosentpoeng

Tiltak virker

LOs utgangspunkt: Sikre sysselsetting

Det viktigste er å få kredittmarkedene til å fungere.

Rentenedgang er sentralt. Rentenedgangen hittil kan gi privat sektor 30 mrd. kroner ekstra.

Budsjetttiltak med fokus på bygg og anlegg. LO foreslo 15. desember 20 mrd. kroner pluss 10 mrd i økte kredittrammer i forhold til krisepakka.

Viktig å "bygge bro" for eksportindustrien fra nå til konjunkturoppgangen.

LO har krevd at det nedsettes en finanskommisjon.

Utfordring med sosial dumping når ledigheten øker.

Hvorfor stimulere bygg- og anlegg?

Det har vært kraftig vekst i sektoren, med rekordhøy sysselsetting. Nå ledig kapasitet som kan brukes på etterslep i offentlig sektor.

Tiltak for bygg- og anlegg er **målrettet** med **stor** direkte og indirekte **sysselsettingseffekt**. 1 arbeidsplass i bygg- og anlegg krever leveranser som gir 1 arbeidsplass i leverende næringer (transport, industri og varehandel). Inntektene som skapes gir ytterligere etterspørsel.

Midlertidig skattelette har liten sysselsettingseffekt. Mye spares og mye brukes til import. Mange aktører har resirkulert gamle forslag om skattelette og konkurranseutsetting. Regjeringen med smart opplegg.

Tiltakspakka 26. januar (mrd. kroner)

Økte utgifter		16³/₄
• Tiltak i kommunesektoren	6,4	
• Samferdsel	3,8	
• Andre byggetiltak	2,8	
• Kompetanse og omstilling	1,8	
• Energi og miljø	1,6	
• Politiet	0,2	
<u>Skattetiltak</u> (minst 7 mrd. kroner over 2 år)		3¹/₄
Sum nye tiltak		20
<u>Anslagsendringer</u>		7
<u>Samlet ekstra budsjettstimulans</u>		27
Låne-, garanti- og investeringsrammer		8
Pakka noe utvidet i Stortinget mht skattelette og avskrivning		

Tiltak for arbeidsledige i krisepakken

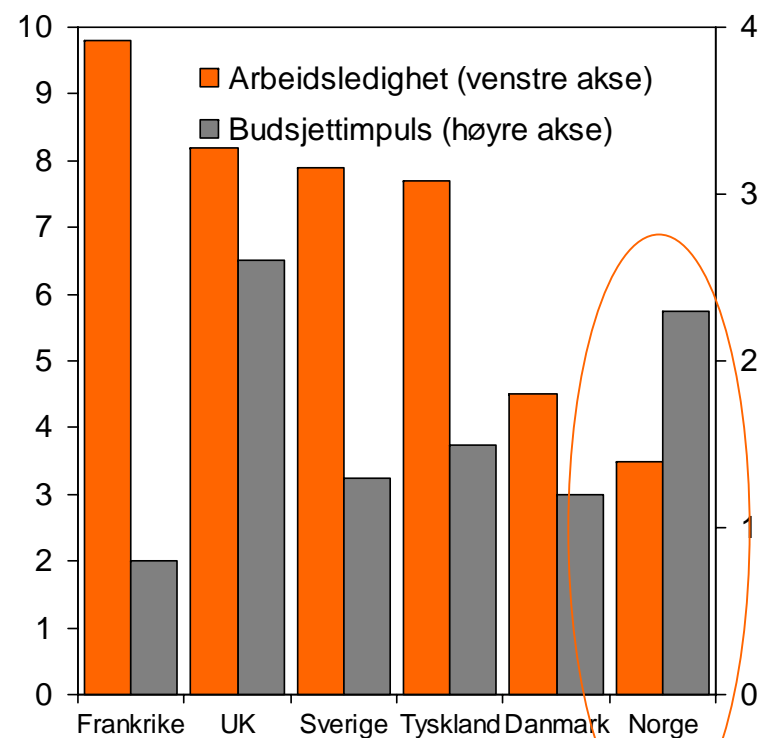
- Nivået på arbeidsmarkedstiltakene økes med 6 000 plasser 650 mill. kroner
- 320 nye stillinger i NAV 156 mill. kroner
- Permitteringsregelverket: 26,4 mill. kroner
 - Øke den maksimale perioden med dagpenger fra 30 til 42 uker
 - Redusere arbeidsgivers lønnsplikt fra 10 til 5 dager
 - Oppfølging i mars: Kravet til arbeidstidsreduksjon for å få dagpenger ved permittering reduseres fra 50 til 40 pst. Regler for avbrudd ved permittering pga arbeid justeres.

Betydelig finanspolitisk stimulans

- Norge er ikke blant landene som ser ut til å rammes hardest av nedturen
- Likevel er impulsen fra finanspolitikken større enn i de fleste andre land, 2,4 pst. av BNP fastlands-Norge.
- Bekymring i mange land for statsfinansene.
- Tilbakeholdenhet i oljepengebruken gjennom oppgangen har gitt oss handlingsrom

Arbeidsledighet og Finanspolitisk impuls¹⁾ Anslag fra januar.

1) Prosent av arbeidsstyrken og endring i budsjettunderskuddet fra 2008 til 2009 i prosent av BNP

Statens finansfond og Statens obligasjonsfond

9.februar

- Statens finansfond – 50 mrd. kroner, skal styrke bankenes kjernekapital. Isolert sett kan dette tilsvare en utlånsevne på 400-500 mrd. kroner.
- Statens obligasjonsfond – 50 mrd. kroner. Det skal bidra til at bedrifter henter finansiering ikke bare fra bankene. Det skal forvaltes av Folketrygdfondet. Obligasjonsmarkedet er viktig finansieringskilde for foretak. Staten bidrar nå til at det virker bedre.

NAV's vurdering av ledighet 10. mars

	2008	2009	2010
Registrerte ledige personer	42 750	80 000	110 000
Registrert arbeidsledige som pst. av arbeidsstyrke	1,7 pst.	3,1 pst.	4,2 pst.
Arbeidsledige, AKU i prosent av arbeidsstyrke	2,6 pst.	4,0 pst.	5,2 pst.

Framover - politikk spiller rolle

Pga kombinasjonen av utfordringer er krisehåndteringen krevende. Tiltakene er langt mer målrettet og effektive enn de opposisjonen og NHO har foreslått.

Det kan være behov for videre rentenedgang.

Nye pakker må komme etter behov.

Viktig å ikke skape pessimisme.

Behov for å gå gjennom reguleringer nasjonalt og internasjonalt.

